

GAZETA TRANSILVANIEI.

REDACTIUNEA ȘI ADMINISTRAȚIUNEA:
BRAȘOVŪ, piața mare Nr. 22.

„GAZETA“ IEȘE ÎN FIECARE ȚI.

Pe unu an 12 fior., pe șese luni 6 fior., pe trei luni 3 fior.

România și străinătate:

Pe an 40 fr., pe șese luni 20 fr., pe trei luni 10 franci.

SĂ PRENUMERĂ:

la poște, la librării și pe la dd. corespondenți.

ANUNCIURILE:

Oseriă garmondă 6 cr. și timbru de 30 cr. v. a. pentru fiecare publicar

Sortiseri nefrancate nu se primesc. — Manuscrisuri nu se retrămit.

Nr. 242.

Luni, Marți 28 Octomvre (9 Noemvre.)

1886.

BrașovŪ, 27 Octomvre 1886.

În bugetul ministerului de interne pe anul 1887 vedem figurându un credit suplimentar, cu care se-și acopere d. Tisza cheltuelile ce le-a avut cu sporirea gendarmeriei.

Când ministrul de interne Tisza a eșit la ivelă cu planul d'a face această sporire, a motivat-o dîcînd că e imperios cerută de necesitatea d'a se da o mai mare garanție libertății și siguranții cetățenilor.

D-lu Tisza și-a înmulțit gendarmeria încă în acestu an și negreșit că cetățenii erau în drept să se aștepte, ca în adevăr să se mai răsufe puținel creștîndu-se puși la adăpostul organelor siguranței publice, pe care ministrul de interne a găsit cu cale să le sporască în contul contribuabililor.

Era în drept fiă-care să se aștepte, ca hoțiile, spargerile, atentatele la libertatea și la viața cetățenilor să mai înceteze și cei ce le comit să se mai rărescă.

Nimic din toate acestea nu vedem. Din contră se pare că cu sporirea gendarmeriei a crescut și nesiguranța publică. Nu arareori cetim, că în cutare comitat poporațiunea e îngrozită de dese furturi de vite, într'altul poporațiunea e cuprinsă de spaimă de nenumăratele sparger și erași într'altul că drumurile sunt nesigure din cauza mulțimei rufăcătorilor.

Și cu atata nu e destul. Trebuie să auzim că chiar gendarmii d-lui Tisza sunt aceia cari pun în pericol libertatea și viața cetățenilor.

Să reîmprospetăm numai câteva fapte, din cele multe care se fac mușama de cei interesați, petrecute în scurtul timp dela Septemvre încôce.

În Seghedin e bănuț un nenorocit de om că a furat. Gendarmii îl prind, îl închid într'o cameră, îl bat până ce-l învineșc, îi smulg unghiele dela picioare, îl apendură cu picioarele de grindă și, după ce-i tornă și vitriol în trup, îl lasă în această pozițiune o nopte întrégă.

Acestu fapt îl istorisece „Szegedi Naplo“ și e constatată cu marturi chiar de judecătoria. Și pentru asemenea torturi, despre care „Ellenzek“ dîce că nici gădii închisițiunii spaniole nu le comiteau. Gendarmii torturatori sunt pedepșiți cu șapte zile arest de casarmă!

Într'o localitate a comitatului Vesprimului un biet om e bătut de gendarmii așa de rău, încât rămâne lungit la pământ aproape mort.

În comuna Kis-Uiszallas un gendarm descarcă pușca într'unu sormanu economu și-l omără.

În comuna Diviciori unui nenorocit bănuț de furt gendarmii îi smulg din rădăcină unghia dela unu deget, ca să-l silască a face mărturisiri.

Aceste fapte ale pandurilor d-lui Tisza ni le comunică „Egyetertes“, „Ellenzek“ și „Veszp. Fugg. Hirlap.“

În comuna Șimonu din Branu, un biet om e bătut așa de rău cu sabia peste mîni de un gendarm, încât cu puțință e să nu mai pôtă munci; nemulțămîtu cu atata, gendarmul își aduce doi tovarăși, îl mai bat și acestia, și punendu-lu ca p'o vită pe două lemne, fiind că nu-l mai țineau picioarele și abia mai suffa de bătut ce era și din cauza scurgerei sîngelui, îl duc și-l aruncă în arest.

Acestu fapt ni l'a comunicat un martor ocular.

În comuna Bavanistje din comitatul Timișorei gendarmii, la ordinul șefului lor, pun în lanțuri pe doi tineri și împușcă în ei ca în nisce câni, omorîndu pe unul dintr'ênșii, după ce-i străpunseseră de mai multe ori cu baioneta.

Acestu fapt ni l'a făcut cunoscut „Banater Post“, „Pester Lloyd“ și alte foi unguresci.

În comuna Dergea din comitatul Solnoc-Dobeca doi tineri bănuți de furt ajung pe mîni gendarmilor; cel mai mare dintre cei doi tineri e bătut până la sânge și apoi spendurat de grindă în fața a o mulțime de omen din comună; celălalt tineru e bătut și elu precum și tatăl celui dinteu, fiind că a îndrăsnit să cêră ertare pentru fiul sêu. Victimele sunt puse apoi în lanțuri și escortate la Gherla, unde judecătoria constată că sunt nevinovați. Cel mai rău torturat nu se scie decă își va mai veni în fire.

Acestu fapt ni s'a comunicat de un martor ocular.

Nu mai cităm și alte acte de sêlbateciă comise de gendarmii d-lui Tisza, destul că mai pretutindena, unde gendarmii au intervenit în vr'o afacere, s'a constat de cătră judecătoria, că nenorocii cari au cădutu în mîni lor au fost constrinși prin torturi a face mărturisiri chiar contrare adevărului. Numai așa ne putem esplica o ordonanță a ministrului de justițiă, prin care invită judecătorii ca, înainte de pertractarea finală, să cerceteze, decă cei ce au să fiă judecați nu au fost torturați de gendarm și astfel constrinși la mărturisiri false.

Luat'a și d-lu Tisza, șeful gendarmeriei ca ministru de interne, vr'o măsură spre a pune capetă acestei stări de lucruri, care merită a figura în analele închisițiunii evului mediu?

N'amă auzit, n'amă vedut și n'amă cetit nimic. N'a găsit d. Tisza până acum în arsenalul sêu ce ordonanțe nici una, pentru ca să înfrêneze bașibuzuciile organelor numite în derisiune scutul libertății și siguranței cetățenilor.

Decă d-lu Tisza crede, că prin terorism se pune capetă relelor și se asigură libertatea, a-vere și viața cetățenilor, se înșelă amar. Nu prin brutalități și torturi își câștigă organele siguranței publice respectul de care trebuie să se bucure, decă e vorba ca misiunea lor să fiă încununată de succes.

Omulu e ca și fiéra, cu cât îl chinesc mai mult, cu atatu mai încănit devine, și cu cât îl tractez mai blând, cu atatu mai bun se face.

D-lu Tisza scie fără nici unu scrupul a înlătură prin ordonanțe legile sancționate. Să nu pôtă ore pune capetă unor acte, nedemne de seculul nostru, totu printr'o asemenea ordonanță? Voese ministrul de interne să fiă considerat ca complice la actele de barbaria ale gendarmilor săi?

Atêrnă de șeful guvernului unguresc să se evite încă de timpuriu consecințele triste ale unei asemenea stări de lucruri. E în interesul liniștei și siguranței publice să n'ceteze terorismul și gendarmeria să fiă în adevăr scutul cetățenilor, ér nu o instituțiune de sbiri.

Delegațiunile.

În 4 Noemvre s'au început în Pesta ședințele de deschidere a delegațiunilor.

Delegațiunea austriacă și-a ales pe Dr. Smolka președinte, care, în discursul sêu de deschidere, dîce între altele:

„Nu e indoială, că de astădată delegațiunea are o grea problemă, d'a revolta o afacere ce trage greu în cumpănă. E un secret public, care va justifica preliminarul (bugetului comun), prezentat de guvern, pentru întâmpinarea cheltuelilor în plus ce se cer în contul administrației de rășboiu. Acesta e o împrejurare, care, în fața încordatei puteri de contribuțiă a cetățenilor, pretinde cea mai serioasă atențiune și cea mai fundamentală esaminare din partea delegațiunei. Înțelepciunea Maiestății Sale, a prea grațiosului nostru im-

pêrat și domn, ne a sciut păstra pacea până în această oră, în cele mai grele împrejurări (aplaude). *Dér ore se va putea susține pacea și pentru cel mai apropiat viitor?* O întrebare, care în fața grelelor raporturi externe, precum au început să se desfășure, e de natură a deștepta o serioasă neliniște. Sunt convins, că tocmai acum, în fața încercărilor, și încă în măsură mai mare delegațiunea trebuie să facă totu posibilul, ca să pună pe Austro-Ungaria în pozițiune, d'a lua în consiliul puterilor pozițiunea ce i se cuvine și care i oferă respect (bravo!), o pozițiune, care dinainte eschide faptul, că vocea Austro-Ungariei n'ar putea fi ascultată, o pozițiune, care dă a cunosce, că credincioșele popore ale Austro-Ungariei sunt firmu decise a susține neștirbită pozițiunea de putere ce i se cuvine monarhiei și a apăra cu toate mijlocele, și decă nu se pôte altfel, chiar cu ultima rațiune.

„În fața nentreruptelor și colosalelor înarmări ale puterilor, în fața grabei cu care aceste puteri se silesc ași procura arme covârșitoare, în fața situațiunei ce s'a dezvoltat în timpul din urmă, trebuie să se întrebuințeze totu ce i pôte oferi monarhiei puțința d'ași promova pozițiunea sa de putere. Nu putem refusa bravei nostre armate comune aceea ce o pôte pune în stare d'ași implini perfectă chemarea sa și în viitor. Dér cu toate acestea atêrnă de chibzuința delegațiunei, considerând situațiunea strimtorată a contribuabililor, d'a lua măsura potrivită cu privire la mărimea sumei ce se cere. Sunt convins, că delegațiunea va rezolva această grea problemă, așa ca să corăspundă și intențiunilor binevoitoare ale prea grațiosului nostru împêrat și domn.“ (Trăiască Maiestatea Sa!)

Delegațiunea ungară și-a ales pe contele Ludovic Tisza președinte, care dîce, în discursul sêu de deschidere, între altele:

„Evenimentele politice ivite în cursul acestui an în peninsula balcanică, care neliniștesc ași și alte cercuri, impun delegațiunei, cu totă critica stare financiară, mai mult ca la alte ocașuni două lucruri ca o datoriă deosebită. Ânteu, să se silască ași procura o iconă cât se pôte de clară despre raporturile internaționale ale monarhiei și în genere despre situațiunea, spre a se convinge decă direcțiunea politică esternă a monarhiei e corespunderă și decă se si face totu, ca să se aducă a valoare direcțiunea corespunderă. Sunt convins, că ministrul de externe nu va întârția a da delegațiunei lămuriri. Alu doilea, delegațiunea are datoriă d'a îngrijii, ca puterea armată a monarhiei să fiă de aceeași valoare cu ale celorlalte mari puteri. Nimenea nu simte mai bine ca mine, ce n'semnază a aduce, în aceste critice raporturi financiare, jertfe noue și erași noue pentru armată, dér suntem nevoiți să le aducem. Poporele monarhiei, și în primul loc pôte că tocmai cetățenii statului ungar, accentuează cu hotărîre — și acesta cu drept — că nu trebuie să se renunțe la importantele interese ale monarhiei în Orientu cu nici unu preț, nici chiar pentru a se evita o ciocnire cu armele. Speru însă, că o politică esternă energică va putea apăra și interesele monarhiei și pacea internațională. Acesta se pôte face avînd și o armată corespunderă, bine înarmată, cu consciința de sine. Scim că mari jertfe cere o turburare momentană a păcii internaționale, de o mare mobilizare, chiar decă nu se n'templă ciocnirea. Dér aceste jertfe trebuie să le aducem cu atatu mai curînd, cu cât — cerul să ferască monarhia — în adevăr o ciocnire cu armele ar fi în perspectivă. Cred decă delegațiunea esaminând strictu preliminarul bugetului comun, nu va trece cu vederea, că trebuie să se îngrijască de mijlocele necesare pentru a face ca armata să fiă perfectă gata de luptă. Pentru a afla adevărata valoare, ne va servi ca ștea conducătoare esemplul domnului și regelui nostru, a cărui cunoscută cruțare și neobosită activitate e continuu îndreptată spre fericirea poporelor sale și spre scutul intereselor lor.“ (Trăiască regele!)

Amîndouă aceste discursuri au făcut să tresară delegații, auzînd de serioșitatea critice situațiunii din afară.

Bugetul instrucțiunii și honveșimei.

În bugetul ministrului Trefort se află o cerere în plus de 228,989 fl. Această cerere este numai aparentă, dice „Pester Lloyd“, deoarece în anul curent cheltuielile efective ale acestui resort și an tocmai peste preliminaru cu peste o jumătate milion. Li trebuie ministrului făcător de datorii bani mulți pentru înființarea unui oficiu economic la universitatea din Pesta, pentru trecerea gimnaziilor din Baia mare și Solnoc în sarcina statului, contribuind însă și orașele acestea cu sume de bani, apoi pentru înmulțirea gimnaziilor din capitală, pentru școlile reale în care are să se introducă și limba latină spre a putea trece școlarii din ele la universitate, pentru înființarea de clase paralele la școlile reale, pentru ajutorarea școlilor confesionale ungurești, pentru școlile industriale, pentru instrucțiunea în școlile populare, pentru școlile superioare de fete ș. a. Eă un ministru cu un buget împănătat și care nu-și poate plăti învățătorii cu anii!

Din bugetul ministrului honveșimei vedem, că ținerea în evidență a glotașilor va începe abia la 1 Octomvre 1887, fiindcă nu sunt bani. Mai vedem din buget, că în timpul de războiu infanteria de honveși are nevoie de 3188 ofițeri, pe când în liste sunt numai 2562, lipsesc prin urmare 636 ofițeri și anume: 5 generali, 21 coloneli, 38 loc-coloneli, 35 maiori, 295 căpitani, 237 locotenenți și 206 cadeți, pe când sublocotenenții dau un plus de 261. Cavaleria de honveși are nevoie de 485 ofițeri, listele arată însă numai 226, deci e o listă de 269 și anume: 8 coloneli, 3 loc-coloneli, 1 maior, 17 căpitani, 94 locotenenți, 113 sublocotenenți și 46 cadeți. Lipsesc prin urmare cu totul 852 ofițeri și anume: 5 generali, 29 coloneli, 41 loc-coloneli, 36 maiori, 312 căpitani, 331 locotenenți și 252 cadeți, pe când sublocotenenții dau un plus de 148. Mai lipsesc vr'o 100 medici, pe când plusul în infanteria de 167,966 cătră 136,931 trebuincioși în războiu, așa dără 31,035, în cavaleria 24,793 cătră 12,873, așa dără 11,920, cu totul plusul e de 42.955 omeni. Mai e de amintit, că în cast de războiu ar trebui procurați pentru infanteria 188 cai de călărie și 2004 de trasu; pentru cavaleria 4248 cai de călărie și 673 de trasu. Listele arată, că statul cailor cavaleriei e de 6749 cai și în trebuința de războiu 10,997.

SCRILE ȚILEI.

Guvernul unguresc a găsit nodul în papură și față cu congresul bisericesc sârbesc din Carlovit. Sub cuvânt, că subscrierea patriarhului e defectuoasă, ca și cuprinsul adresei congresului cătră corună, a făcutu cunoscutu congresului, că Corună nu-i poate primi adresa. Acesta a făcutu impresiune deprimătoare asupra majorității congresului, care s'a și amănătu pentru câte-va țile, ne fiindu prezenți numărul necesar de membri spre a se pute lua hotăriri.

—x—

Pe „Ellenzék“ l'au apucat năbădăile contra școlii confesionale românești din Papolta. Dice că mai de multe ori a făcutu amintire, că „la numita școlă funcționează ca învățătoru un dăszkel“ cu numele Georgiu Lazaru, care nu scie nici scrie nici ceti unguresce. Limba maghiară la această școlă nu se propune după cum ar fi datorința. În anul trecut fostul inspector de școle Andor Komáromi a luat măsuri în ședința comisiunii administrative, ca această școlă să se închidă, dăr de atunci cronica tace în cestiunea această. De aceea, sfirșese „Ellenzék“, fiindu acum începutul anului școlasticu invităm pn d-lu inspectoru reg. de școle alu comitatului, Ludovicu Szeremley, ca să-și îndrepte atențiunea asupra acestei afaceri. — Și noi invităm pe vr'unu medicu alienistă să-și îndrepte atențiunea asupra lui „Ellenzék“.

FOILETONU.

Luna

în spiritul creatoru alu poporului român.

În spiritul creatoru alu poporului român lumea vedită și nevedită se arată cu multu mai frumoasă și cu multu mai urită ca în realitate: Eă adevărata artă!

Spiritul, seu mai bine dicitu puterea de imaginațiune a poporului român e acea limbă minunată, carea scie să vorbească despre lucrurile naturali și supranaturali în unu modu cu totul deosebitu, de cum ar scie să vorbească limba filosofilor și a omenilor erudiți. Limba poporului român scie să teluiească și să reprezinte lucrurile naturii fizice în modu atât de frumosu, atât de pateticu, încât acelea să nu fiă privity ca icone reale, profane și seci, ci ca icone ideale, sante și poetice. Speluncile și munții, apele și băcurile, ceriul și pământul, raiul și iadul, în limba poporului nostru nu apar în forma, cum apar ele în limba geografului, filosofului și teologului, ci ele apar în formă cătu să poată de pictorească, poetică și ideală.

Speluca și muntele de exemplu nu se privesc de Român, ca nisce locuri gole și reci, ci ele se privesc ca nisce locuri unde își au adăpostu voinicii de codru, unde joca Elele, unde cântă ținele, unde locuesc Smeii,

Intr'o corespondență din „Sieb. Deutsch. Tgblt.“ cetim, că locuitorii din Crișdă suferu o mulțime de neajunsuri din partea notarului Stock și a solgăbirului, care la plângerile locuitorilor sași le-a dicit: „Am să aduc lucrurile acolo, ca trei economi să are cu un plugu; și cui nu-i place aci, n'are decât să se întorcă în Flandra, pașaportul ilu capeta gratis. Comuna a făcutu recursu contra procederii arbitrare și nelegale și a cerutu să se facă ancheta.“

—x—

Din Reșița se serie că, în ținutul Bogșei germane din comitatul Caraș Severin, omenii, cari lucrau la drumu pe cota unui munte de varu au dat în pământu peste corne de cerbu, ose și dinți, care, socotind după mărimea lor, au aparținut unei specii de cerbu de o mărime deosebită. S'au mai găsit mulțime de hărburu de lutu roșii și negre, care represintă parte resturi de vase primitiv formate, parte resturi de instrumente, precum linguri, lampe ș. a.; apoi bucăți de petru cu muchi ascuțite și bine netedite. Multe din cornele găsite sunt gaurite și pilitu seu arată urme de a fi fostu brutu lucrare de mână omenescă și poate că au servit ca topore, ciocane, cuțite ș. a.; totu așa și bucățile de petru lucrare se poate că s'au folosit unele pentru ascuțirea seu poleirea (netedirea) instrumentelor primitive de ose și de petru.

—x—

Aprupe de stațiunea căii ferate Racoșu unu caru la care erau înjugați trei boi fu zdrobitu Joi dimineța de trenu și boii omoriți. Stăpanul lipsea de lângă caru.

—x—

După cum anunță „Kreuztg.“ din provinciile baltice rusesci, guvernul Estlandei a dispusu, ca comunele bisericesci ale Revalului să-și predea capitalele lor bisericesci în timpul de 14 țile băncii imperiale. De asemenea se interdice d'a se mai plăti bisericelor subvențiun din mijlocele orașului. Acesta măsură e primul pasu pentru nimicirea bisericii evanghelice-luterane în provinciile baltice rusesci.

—x—

Defraudatorul Harang a fostu prinsu și arestatu în Gyöngyös, dice „Pester Lloyd“. Cea mai mare parte din banii defraudați s'au găsit la elu.

—x—

La concertul ce s'a datu Sâmbăta sera în sala hotelului Nr. 1 cele mai multe aplause le a seceratu d-lu Iacobu Nagy cu fluerul, care acompaniatu de violină și-a executatu piesele sale cu adevărată destoinică artistică. Prin numeroase aplause d-lu Iacobu Nagy fu de repetite ori rechiămatu, fiindu continuu ascultatu cu deosebită plăcere din partea publicului.

—x—

„Epocei“ i se scrie din Turnu Severin, că pagubele cauzate prin incendiul ce a izbucnit la magaziiile societății austriace de navigațiă se urcă la suma de 130,000 franci. O parte numai se afla asigurată.

—x—

Unu duelu cu pistolul a fostu Sâmbăta dimineța la Bucuresci între d. Vintilă C. Rosetti, directorul „Românului“, și d. I. G. Bibicescu, fostu redactoru alu acelu diaru, din cauza unei scrisori publicată în „V. Națională“ de d. Bibicescu la adresa d-lui V. Rosetti. Nici unulu din adversari n'a fostu lovit.

—x—

La congresul de hirurgii, ce s'a ținutu în țilele astea la Parisu, d. Dr. Severeanu, delegatu din partea

României, a făcutu o interesantă espunere asupra unor casuri dificile practicate de d-sa.

—x—

La teatrul germanu se va juca astă sera la cererea publicului „Graf Waldemar“, dramă în 5 acte de G. Freitag.

Răspunsu la cele duse de preotul reformatu Irsai.

În Nr. 229 alu foiei nostre, între „Scirile țilei“, amu comunicatu cuprinsul unei „patriotice“ și ellenziciane scrisori a preotului reformatu Iosif Irsai, despre valahisare. Găsisse adevăratu dumnului, că Românii dintr'o mulțime de comune sunt Maghiari valahisati — așa precum unu altu „patriot“ găsisse, că Elinii au fostu Maghiari elenisati. Mai dicea dumnului despre părintele Bene din Sinteu, că „sângele apă nu se face“, făcându-lu Săciu de origine. Eramu convinsu, că părintele Bene se va indigna de asemenea năsdrăvăni ale preotului unguresc și că va răspunde. Sub titlul de mai susu s'a și grăbitu părintele Bene a ne scrie următoarele și a da o lecțiune bine meritată tinerului apostolu alu maghiarisării.

Sinteu, 30 Octomvre 1886.

Pe aripele fantasiei s'a pusu tinerul preotu Irsai, cercându, cum ar pute să o facă mare, numeroasă și puternică națiunea ungurescă — și pre sine cunoscutu de conaționalii săi. — Intr'unu anu de țile a cercatu ce n'a aflatu și a aflatu ce n'a cercatu.

Preotul Irsai e omu tineru, deci nu e mirare, că are fantasiă puternică; dăr totuși e șodă, că densusu în decursu de 365 țile n'a vedutu și n'a auditu altele decât: „res romanicae“, când eu chiar în acestu timp potu dice, că nu am vedutu și nu am auditu decât „res hungaricae“, pentru că ori unde intri intr'o societate ungurescă, cuvântul „magyar“ trebuie să-lu auți de nenumărate ori — și acestu cuvântu de unu timpu începe așa de desu se folosese din partea Ungurilor, încatu mai scote din usu pe „ize“ înlocuitoriul tuturor ideilor neesprimite, ori neesprimabile ale Ungurilor.

La totu pasul dai de câte unu apostolu alu maghiarisării, care și din piétră ar voi să facă Unguri — uitându că o națiune numai pe calea naturii se poată înmulți.

„Procesul valahisării“ nu esistă, pentru că noi Românii suntem de acea convingere, că renețatul, care pentru noi se va lepăda de limba și națiunea sa — la ocaziune dată ușor ne va întorci și nouă spatele; eă omu cu caracteru firmu, renețatu nu se face niciodată.

Preotul Irsai cugetă, că: „Kis, Sütö și Bota“ sunt de origine maghiară, pentru că le sună numele cam unguresce, — dăr întrebă, că pentru ce nu a luat în acestu catalogu și pe „Sipos, Boldizsár și Lakatos“ ale cătoru nume sună mai tare a Unguru? — Ori dără i s'au părutu că suntu pré negri la piele?

Pentru că poartă cineva numele „Kis“, nu urmază să fiă de origine maghiară, ci purtătoriul acestui nume poată fi Român, Unguru ori și Jidanu; însă după părerea „istoricului“ nostru Irsai nu numai Kiseștii din Baibuțu, ci și unii Jidovi, precum: Kis, Mor, Lajos, Iosze aru trebui să fiă de origine maghiară, deși la tăierea împrejură au fostu numiți: Moise, Leibes, Iosele. — Sütö nu e de origine maghiară, ci tatăl seu bătrănu a fostu

unde vrăgesc Babele, unde crește erba fêrelor, și unde potu afla fetele Mătrăguna.

Deci dără limba poporului tôte lucrurile naturii le presintă în unu modu caracteristicu, seu legă de ele anumite basme, povestii, seu puteri extra firești. Încă mai mult: ea le insuflețese, ea le deifică! Pe când astrologul dice la: „Sóre“ — sóre și la „Lună“ — lună, Românul dice: „Sântul Sóre“, „Sânta Lună“. Cătu de debilă iconă presintă Sórele în limba astrologului, și cătu de mărețu se presintă elu în limba Românului! Pre când în limba astrologului presintă o iconă pré debilă, profană și reală, în limba poporului nostru presintă o iconă sensibilă, sântă și poetică!... Unu adevăratu și bogatu materialu de arte și poeziă această! O adevărată putere de imaginațiune a sufletului la poporul român! Și cine în lume ar nega, că această putere sufletescă la poporul român de a deifica, de a sânti, și a esprima obiectele create în timpuri sensibile și vii, nu-și are sorgintea de intrudire de sânge și rassă cu poporul celu cultu din Italia, care astăți nu mai este? Unu adevăratu cultu român profeteză dăr poporul român și astăți față cu elementele naturii tocmai precum au profesatu deja și străbunii săi. —

Natura fizică cu elementele ei în spiritul creatoru alu poporului român nu se arată ca murtă și rece; ea se arată că viuă și sensibilă. Elementele ei formază timpuri, cari joca rolu în viața și mecanismul metafisic alu lumii. Mai mult! Elementele naturii create se în-

fățșeză în spiritul creatoru alu poporului român ca adevărate vehicule, ce influențeză asupra sorții omului creatu și cari stau în necsu cu lumea sa psihică internă. Aparința cometului, de exemplu, e pentru Român unu motivu și unu vehicul: e presemnul unui războiu, epidemii, potopu ș. a.

Bateria grindinii în o țile ore-care e unu vehicul, ce impune Românului a nu lucra în aceea țile pentru timpul viitoru.*) Și apoi Buha, ce cântă la omu în apropierea casei sale, e semn, că din aceea casă cineva o să móră. Urletul cnelui ilu explică Românul erăș în sensu fatalu. Încătu are dreptu și nu are Românul la acestea, nu e lucrul nostru pentru astădată; dăr e lucrul nostru a espune acilea, că natura și elementele se presintă în spiritul creatoru alu poporului român și se arată cu totul altcumu, decum se presintă în spiritul omenilor de carte.

Unu lucru nu trebuie să uităm, și adevă, că natura se presintă cu multu mai frumoasă și cu multu mai urită în spiritul poporului nostru. Raiul d. e. în spiritul poporului se presintă cu multu mai pomposu, cu multu mai sensibilu, cu multu mai viu, decum l'ar putu descrie cineva; pe când Jadul se presintă cu multu

*) Bateria grindinii d. e. Joia, face pe Român a adora acea țile prin continere dela lucru și prin darea de jertfe la biserică. Acestu faptu se numesce: „Legura Jozilor.“ — Coelum tonantem credidimus Jovem regnare (Horațiu). Faptu curatu român!

coacător de pâne (brutar) la curtea domnescă, unde a fost slujbaş, de aci a primit acest nume; — apoi Bota nu e nume unghuresc, ci e nume imprumutat dela un obiect (băta sau bota), ad normam: *Mălaiu, Goron, Dumbravă*, etc. — Omul cel mai bătrân în Bahtu nu e Bota ci *Meseșan Timocașu*.

Preotul Irsai ore ce voiesce cu numele *Rákoczi* ori *Rákolcz*? — În Covaciu (Kovácsi) nu este om, care se-l pörte acestu nume, ore pentru ce vorbesce dera despre aceea ce nu scie? — E drept, ca a fost acolo un notar, cu numele Nicolau Rakoczi, der acesta e mort de 11 ani, din care causă pre cred, ca nici o filială kulturegyletistă nu-l va pute magyarositalui.

Rákoczi, recte Racolța, a fost de origine din Cubleșu (Magyar Köblös), in care sat unghuresc trăiesc familii cu acestu nume, der nu cred, ca se va afla ba-remi unul din purtătorii acestui nume, care se recunoscă, ca e de origine maghiară.

Der Unguri, cari se pörte numele Rákoczi unde se află? Eu din parte-mi nu sciu, der cred, ca nu mult ar trebui se cercu, până ași afla vre un *Rákoczy Nathán*.

In Sinteu (*Solyomkö*) cei ce pörta numele *Davidu* pentru ce se fia de origine maghiară? Dora din acea simplă causă, ca preotul Irsai a auditu de veste, ca in Clusiu trăiesc un domn maghiar cu numele *Davidu Antal*? Atata încă nu e de ajuns.

Der multimea Jidovilor cu numele *Davidu* nu cumva au fost orecând conationalii d-lui Irsai?

In Sinteu doue rudeni sunt mai estinse: *Davidescii* și *Niculescii*. — cei dinteu au avutu de strămoșu pe un individ cu numele de botez *Davidu* și succesorii lui s'au numitu: Ioanu lui *Davidu*, Simeonu lui *Davidu*, etc.; — des'ul e atata, ca acestu neamu a primit de conume numele *Davidu*; cei din urmă—avendu de strămoșu pe un *Nicolae* — s'au numitu insé dupa locul originii *Muresianu* și desi ilu pörta acestu nume—fiesc care scia ca densul e dintre *Niculesci*.

„Sangele apă nu se face,” dice Irsai, scriindu despre mine, și ce vré se dica cu acesta eu nu pot sci, der cugetu, ca aceste cuvinte ale lui se referesc la aceea, ca eu limba maghiară o vorbesc curatu, flautu, cu ușurătate și fără nici un sunet străin, ce nu e mirare, pentru ca am studiat la gimnasiul rom. cat. din Clusiu 12 ani și am locuit prin urmare in orașul, unde se vorbesc curatu limba maghiară.

„Bene” — cine pöte dice, ca e nume unghuresc? Credu, ca și preotul Irsai scie dicala: qui bene bibit bene dormit etc..., care așa cugetu, ca nu e disa in limba unghurescă. — Apoi in urma urmelor pentru ca sunt Sécui cu numele Bene și se află și Romani destui cu acestu nume, nu numai in părțile ardeleni, ci și in alte părți ale Ungariei, cu totu dreptul se pöte pune intrebarea, ca: nu cumva și cei din sécuime au fost orecându in trecut Romani?

Mulți, tare mulți Romani pörta nume unghuresci, de unde nu e la locu a deduce altu ceva, decât ca: Romanul a avutu dila grele de suferinta, in cari nu era stapanu pe ale sale; ci chiar și nume a fost silitu a-l primi acela, cu care a voit srapanulu seu a-l darui, — apoi nu trebuie se uitamu, ca acel stapanu a fost Unguru.

Preotul Irsai voiesc se fac din noi Unguri, — der pentru ce? De sigur cugetandu, ca miselulu, care se va lapeda de limba strămoșească, va arunca de o

mai inficoșatu, decum ar pute cineva a-l presenta! Der și „cestu uritu”, fiind-ca e infățiatu in formă catu se pöte de viuă și originală, represintă unu ce frumos. Cine ar dice, ca infernul lui Dante, tocmai pentru ca e desemnatu in formă așa viuă și imaginară, nu e unu adevăratu capu d'operă pe câmpulu artei și alu poesiei? — Etă dera, ca „uritul artisticu”, tocmai pentru ca correspunde ideii adevărate, e frumos și plăcutu...

Prin urmare „Uritulu” și „Frumosulu” relu in spiritalu creatoru alu poporulu român u ia forma și colorea de uritu și frumosu idealu, sensibilu, ce e *conditio sine qua non* a artei in intelesu strictu. Și apoi orice lucru de artă nu pöte fi pentru ochiulu omenescu neacceptibil și nesuferibilu, presinte elu lucruri frumose, seu lucruri nefrumose. E deja constatatu, ca atatu celu ce scie se presinte, „Reulu” in modu sensibilu, plăcutu și viu, catu și celu ce scie a presinta „Bunulu” in astfelu de modu, se dica artistu de profesiune. Er spiritalu poporulu român e in stare a face acesta. Elu o face cu natura și o face cu elementele ei. Se luamu de es. in disertatiunea, ce o avem in vedere, unu lucru alu naturei seu mai bine disu unu corp fizicu și se-lu presintamu in forma cum se presintă acesta in spiritalu creatoru alu poporulu român.

Și acestu corp fizicu va fi: „Luna”.

(Va urma).

parte și religiunea strămoșilor sei — și așa speréză că își va pute inmulți ascultătorii sei.

Irsai dinpreună cu ceilalți Unguri, ar trebui se scie și se fia convins că precum Germanii nici cu bine nici cu rău nu i-au pututu face pre densii se-și părăsescă limba strămoșească, — precum Polonii pe lângă tote suferințele răbdate din partea Rușilor pentru limba și religiunea lor au rămasu Poloni și catolici, precum Polonii din Germania răbdă asupra și se luptă cu bărbăția pentru tesaurulu scumpu, pentru limba strămoșească; așa și Românulu pe veci va rămăne — și între suferințele cele mai grozave — Român, pe cum Dumnezeu l'a rânduit.

In comunele din jurulu acesta era pace și liniște între naționalități, — Ungurii cu Românii erau frați, precum ar trebui se fia in totu locul și nimeni nu se află între noi, care se se amestece in atacurile celeilalte națiuni, încatu privesc religiunea ori naționalitatea; pentru ce dera voiesc preotulu Irsai acestă bună relațiune și conțelegere a o ruina?

Dupa ce am gätatu cu ipotezele preotulu Irsai am încă a răspunde la intrebarea, care-mi este pusă in Nr. 229 alu acestui prețuitu diar.

Eu in ispita maghiarării nu am cădutu despre ce e convinsu fia care preot și inteligentu român din jurulu acesta. Pentru mine potu trăi in pace frații Unguri, ca la dispută despre religiune ori naționalitate nu-lu voiu provoca nici pe unulu, pentru ca unde n'am trebă nu mă amestec; atunci insé, când sunt din partea lor atacate acestea, ori careva dintr'aceste — imi imlinesc datorința. ca ori și care Român, — ce dându-se ocașune totdeuna am doveditu.

Bene.

Teatru germanu în Brașov.

Amu disu ca trupa directorulu Dorn a jecatu in doue cicluri unu siru de drame și comedii alese. Din dramele ce s'au reprezentatu mai in urmă sunt remarcabile următoarele: „Dorf und Stadt”, de d-na Birch-Pfeiffer, lucrata dupa o novelă a lui Auerbach; drama in 4 acte „Daniela” de Felix Philippi și „Amorul ultim”, comedia originală tradusa din unghuresc de L. Doczi.

In cele doue piese dinteu a jecatu rolulu de căpeteniă d-na Dorn, dobëndindu unu deplinu succesu. In anii din urmă și mai ales de doi ani încöce d-na Dorn a făcutu mari progrese; densa se bucura de simpatiile publiculu brașoveanu încă din timpul când juca numai roluri de naivă. Astăzi, putem dice, a devenitu o artistă in sensulu adevăratu alu cuvintulu. Ca „Lori” in „Dorf und Stadt”, ca „Daniela” in drama, ce pörta aceiași nume, și ca „Catarina” fiica lui Francesco Carrara in „Ultimulu Amoru” de Doczi etc. D-na Dorn a desfășurat intregu talentulu ei, producendu frumose efecte dramatice, secerându viile aplause ale publiculu.

D-ra Erna este in drame, dupa d-na Dorn, cea mai forte.

In piesele „Dorf und Stadt” și „Amorul ultim” ca „Maria de Drougeth” a doveditu multă abilitate. D-ra Erna are voce, accentu, precum și aparițiune plăcută pe scenă.

Dintre dame, mai merită a fi citată d-ra Spiller, care in piesa „Amorul ultim” de Doczi, a produsu cea mai plăcută impresiune asupra publiculu ca pagiułu Mariei „Duczi”.

Nu putem trece cu vederea concursulu puternicu ce-lu dau in drame și comedii, d-nii Bocka, Nadler, Rosen, Deutschinger și Knaack. D-nu Bocka este unu artistu consumatu și nu putem decât se recunostem că, in calitate de regisor și-a căștigatu unu titlu de recunoscința la vizitatorii teatrulu. D-lu Nadler se distinge asemenea ca unu probatu și dibaciu actoru, mai ales in rolurile de intrigantu. D-nu Rosen este o putere insemnată a trupei, ca primu amozu, și publiculu l'a și distinsu prin dese sale aplause. — D-nu Knaack se distinge mai ales in rolurile de comicu. In „Amorul ultim”, a făcutu cu succesu pe „Servatius”, aprodulu Voivodulu Transilvaniei.—Mai notamu dintre actori pe d-ra Dornstein, d-nu Grand, d-nu Lignori, cari jöc destulu de bravu.

O putere insemnată a trupei Dorn este de sigur d-ra Leuchert, și, precum ne-a doveditu in „Fledermaus”, singura operată dată până acuma, este și pentru operete ca și pentru comedii forte la locul ei. In „Fledermaus”, cunoscuta operată de Strauss, d-na Leuchert a jecatu rolulu multămitor alu „Adelei” așa de bine și drăgalașu, încatu publiculu a fostu cu totulu încantatu de joculu ei și de cântarea plăcută și corectă, la ceea ce mai putem adauge și toaleta ei de multu gustu.

Ultime sciri.

Sofia, 5 Noemvre. — Din cauza uneltirilor consulatulu rusescu din Filipopolu s'a proclamată asupra cerculu Filipopolu starea de asediu. Ucasulu respectivu l'a subscrisu și Caravelov.

Berlinu, 6 Noemvre. — O scire din Londra cătră „Tageblatt” dice, ca puterile, cu Germania împreună, voru adresa Rusiei o representațiune, spre a o face se ia o pozițiune hotărâtă in cesțiunea bulgară. Dupa același isvoru, dela visita lordulu Churchill s'ar fi apropiatu Germania de Anglia.

Belgradu, 6 Noemvre. — Locuitorii grănițeri ai districtulu Vlassina au năvălitu pe teritoriulu bulgaru și le luară Bulgariloru cu forța

mai multe vite. Guvernulu bulgaru a însărcinat pe agentulu seu diplomaticu Dr. Stransky, se protesteze contra încălcării granițelor și se cêră despăgubiri pentru cei păgubiti.

Sofia, 5 Noemvre. — Scirile sosite adi din Ternoava. ca regenta, ministerulu și Sobrania suntu decise ași implini problema alegendu imediatu dupa verificări pe principele, au înălțatu și încurageatu spiutele in Sofia.

Ternoava, 6 Noemvre. — Auditorulu generalu Paniza se duce la Burgas se ancheteze cele întemplete. Ordinea legală s'a restabilitu in Burgas.

Petersburgu, 6 Noemvre. — Circulu sgomotulu in cercurile politice, ca Rusia nu vrea nici regență nici ministeru in Bulgaria, fia și rusofilu. Cabinetulu rusu are intențiunea se însărcineze cu administrarea Bulgariei pe unu demnitaru rusu — senatorulu Stojanovski e numitu — până când se va părea potrivit a se alege noulu principe.

DIVERSE.

Necrologu. — *Petru Popescu*, protopopu emeritatu, decoratu cu crucea cu corönă pentru merite, in etate de 80 de ani, dupa o căsătorie fericită de 41 de ani și dupa ce a funcționatu ca protopresbiteru in tractulu Făgărașulu 40 de ani, împărțitu cu Sf. Taine, a încetatu din vieță Mercuri in 22 Octomvre a. c. st. v. la 5 ore dupa amezu. Rămășițele pământesci s'au depus spre odihnă eternă Sâmbătă in 25 Octomvre a. c. st. v. dupa amezu la 2 ore in cimitrulu bisericei greco-orientale din Făgărașu.

Fia-i țerina ușoră și memoria neuitată!

Unde e boulu? — „Allg. Deutsche Eisenbahn-Zeitung” istorisesc următoarea întâmplare: Ultimulu trenu de persoane părăsise deja de o oră stațiunea C., când etă vinu doi călători țerani, cari voiau se plece la G. Veniseră intr'unu sufletu pe drumu și cu tote astea scăpaseră trenulu. Trebuiau cu orice prețu se mērgă acasă, și pe josu era până acolo drumu de noue ore. Se adresară deci cătră șefulu stațiunii cu rugarea, se le facă posibilu a pleca cu trenulu de marfă ce sosea peste doue ore, desi era strictu opritu orice transportu de persoane cu acesta. Dupa multă vorbă, șefulu stațiunii le declară, că deea voru plăti taxa unui vagonu de vite, atunci e posibilu se plece mai departe, trecendu-se in colă de transportu unulu ca insoțitoru, celălaltu ca bou. Amēndoi țeranii se invoiră. Plătiră taxa și se luară măsuru ca se pregătescă incopcierea vagonulu la trenulu de marfă. Când sosi acesta și conductorulu făcu obicinuata controlare a vagonelor, intrebă pe presupusulu insoțitoru de vite, ca unde e boulu. „Eu sunt!” rēsună dintr'unu colțu din fundulu vagonulu, și in risete generale se iucopiă vagonulu la trenu.

Ouēle ca nutrimentu. — Ouēle paseriloru conțin in volumu mai mare cantitate de esență hrănitore de câtu cele mai multe alte nutrimente. Cu tote astea inlesnirea cu care ele se găsesc și se conservă, precum și calitatea pe care o au de a nu da mijlocu la falsificare, le cunstituiă ca unu isvoru de hrană din cele mai prețioase. Oulu de găină din cauza lesnei sale digeratiuni, a fineței și mai cu sēmă pentru avantajele lui, ca contribuiesc pentru recăștigarea puteriloru corporale, e oulu celu mai escelentu, a cărui valöre Hippocrate, părintele medicinei, a constat'ö. Ouēle găinei au fostu obiectulu unei adevărate adorațiuni la multe popöra din vechime. Romanii le aduceau cu mare pompă la serbarea deitei Ceres, er la Greci nu obțineau mai puține onoruri. Japonezii iubescu prea multu ouēle, și le mănăncă ca fructe, in urma mesei, și de multe ori și dupa portocale. Japonessii cei bogati, forte pretențioși, când este vorba despre ouē, nu mănăncă ouēle de găină, cari umblă incoa și incolo libere și se hrănescu cum le vine lorü. Trebuie ca găiniile se fia hrănite cu orezu și se ouē in camere intradinsu destinate. Pe la noi, Europeanii, se preferu ouēle de găini, cari se hrănescu cu orđu, și suntu primite in unanimitate ca rele oule de găini, cari mănăncă multe insecte. Ouēle fasanulu suntu cele mai bune dupa ouēle de găini. Romanii stimau multu ouēle pāunulu, cari se vindeau in Roma până la cincē dinareere (40 bani) unulu; și intr'adeveru ele suntu escelente cum suntu și cele de lebedă, din ele se pregătescu omlete. Ouēle de curcă și de biblică asemenea au gustulu finu și seamănă cu cele de găini. Er cele de gască și de rață suntu multu mai inferioare; ele suntu mai mari și grele la mistuitu; cu tote acestea din cauza gălbenușulu lor mai voluminosu, suntu căutate de cofetari. In fine enormele ouē de struțu cari echivalează cu trei dusine de ouē de găină nu suntu vrednice de laudă nicidecum, pe cari nisce călători, probabilu flămândi, le au laudatu prea multu. Gustulu ouēloru struțulu este slabu și omletele ce se facu din ele se despartu in bucăți; și pentru acesta Arabii și emigrații in Algeria le intrebuinteză numai pentru prăjituri.

Editor: Iacobu Muresianu.

Redactoru responsabilu Dr. Aurel Muresianu

Cursul la bursa de Viena

din 6 Noemvre st. n. 1886.

Table with financial data for the Vienna stock exchange, including items like 'Rentă de aur', 'Amortisarea datoriei', and 'Bonuri rurale'.

Bursa de București.

Cota oficială dela 24 Octomvre st. v. 1886.

Table with financial data for the Bucharest stock exchange, including items like 'Renta română', 'Impr. oraș. Buc.', and 'Banca națională a României'.

Cursulu pieței Brașov

din 8 Noemvre st. n. 1886.

Table with market data for Brașov, including items like 'Bancnote românesce', 'Argint românesc', and 'Napoleon-d'ori'.

Nr. 12376/1886.

Publicațiune.

De vreme ce lucrările de măsurare pe teritoriul Brașovului sunt cătră fine, de aceea se va suscepe în scurtă timp reambularea și totdeodată și autenticarea acestor lucrări.

Scopul reambulării și autenticării stă într'aceea, că cu ocaziunea comisionării tuturor obiectelor de măsurare se se convingă atât comisiunea cât și respectivii posesorii de pământ, cum că nu s'a lăsat nimic afară și că măsurarea s'a făcută cu acuratețe și în bună ordine;

De vreme ce deci ăce în interesul fiă-cărui singuraticu posesor de casă și de pământ, că măsurarea se fiă esoperată în indicatul mod, se provăcă prin ăceta toți posesorii de case și de pământ, ca interesanți, ca să participeze séu în persónă séu plenipotențiații lor la reambularea terenului de măsurare.

Diua și locul, când și unde 'și va începe și va continua comisiunea lucrările sale, se va publica prin asigurarea sedulelor la magistrat și la căpitanul orașenesc.

Brașov, 2 Novembre 1886.

Magistratul orașenesc.

1-3

Posturi de medici vacante.

Infintându-se în districtul Rîmnicu-Săratu (România) numărul legalu de posturi de medici de plasă (ceru), retribuite cu 450 franci léfă și diurnă pe lună, invită prin ăceta publicațiune pe toți domnii colegi, de naționalitate română, cari doresc a ocupa asemenea funcțiuni, a se adresa pentru ori ce informațiuni la subsemnatul.

Dr. Octaviu Blasianu, medicu primaru de districtu. La: R. Săratu (România).

3-3

Avisu d-lor abonați!

Rugămă pe d-nii abonați ca la reînnoirea prenumerațiunii se binevoiască a scrie pe cuponul mandatului postal și numerii de pe fășia sub care au primitu diarul nostru până acuma.

Domni ce se abonează din nou se binevoiască a scrie adresa la muritu și se arate și posta ultimă. ADMINISTR. „GAZ. TRANS“

Mersul trenurilor

Valabilu dela 1 Octomvre st. n. 1886.

pe linia Predeal-Budapesta și pe linia Teiuș-Arad-Budapesta a calei ferate orientale de stat reg. ung.

Large table with train schedules for routes: Predeal-Budapesta, Budapest-Predeal, Teiuș-Arad-Budapesta, and Budapest-Arad-Teiuș. Columns include station names, train types (Tren de persoane, Tren accelerat, Tren omni-bus), and departure times.

Nota: Orele de noapte sunt cele dintre liniile grose.